

2. PRZECIWDZIAŁANIE NADZWYCZAJNYM ZAGROŻENIOM ŚRODOWISKA (POWAŻNYM AWARIOM)

M. Wiśniewska, R. Gulbierz
(Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie)

Zgodnie z ustawowymi kompetencjami oraz kierunkami nakreślonymi przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, a także uwzględniając specyfikę i warunki ekologiczne województwa, działania kontrolne WIOŚ w 2001 roku skoncentrowane były na głównych potencjalnych sprawcach awarii, w szczególności w zakresie identyfikacji ilościowej i jakościowej substancji niebezpiecznych znajdujących się na terenie kontrolowanych obiektów, stanowiących zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub środowiska.

Działania inspekcyjne prowadzono w oparciu o "Instrukcję przeprowadzania kontroli przez inspektorów Inspekcji Ochrony Środowiska oraz podejmowania przez służby IOŚ działań pokontrolnych" - Warszawa - czerwiec 2001 r. i "Szczegółowe zasady postępowania IOŚ w przypadku nzs oraz zasady ich współdziałania z innymi organami administracji publicznej" - Warszawa - marzec 2000 r.

Kontrole prowadzono pod kątem rozpoznania zagrożeń, w tym przestrzegania prawa, rozpoznania stanu ilościowo-jakościowego materiałów niebezpiecznych, stanu zabezpieczenia źródeł zagrożenia, podejmowanych działań w zakresie zmniejszenia potencjalnych zagrożeń oraz organizacji i przygotowania sprzętowego do zwalczania i usuwania skutków awarii w ramach własnych, zakładowych systemów przeciwdziałania poważnym awariom.

Dane dotyczące potencjalnych sprawców posłużyły do stworzenia tymczasowej listy podmiotów o zwiększonym i dużym ryzyku zgodnie z podziałem przyjętym w Prawie ochrony środowiska oraz zasadami i kryteriami stosowania Dyrektywy Rady Unii Europejskiej z dnia 9 grudnia 1996 r. SEVESO II określonymi przez GIOŚ, do czasu ukazania się rozporządzenia wykonawczego w tej sprawie. Uzyskane dane wykorzystano także do weryfikacji wojewódzkiego rejestru potencjalnych sprawców awarii (72 obiekty).

W trakcie kontroli zwracano szczególną uwagę zakładom o dużym i zwiększonym ryzyku o obowiązkach wynikających z nowego prawa ekologicznego w zakresie opracowania i wdrożenia do praktycznej działalności raportów bezpieczeństwa oraz wewnętrznych i zewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych.

W 2001 roku zgodnie z nakreślonymi przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska kierunkami działalności oraz uwzględniając specyfikę

Ćwiczenia JRG Nr 1 PSP w Lublinie na obiektach Agram- Chłodnia Zakład Nr 2 w Lublinie
Fot. K. Stępniaak

i warunki ekologiczne województwa realizowane były następujące zadania :

- kontrole prewencyjne potencjalnych źródeł zagrożenia we współdziałaniu z PSP, obejmujące ilościowe i jakościowe określenie substancji znajdujących się na terenie kontrolowanych obiektów, w związku z potrzebą ustalenia podmiotów o dużym i zwiększonym ryzyku w prowadzonym przez WIOŚ rejestrze potencjalnych sprawców awarii, zgodnie z podziałem zawartym w ustawie "Prawo ochrony środowiska",
- badanie przyczyn i skutków awarii oraz prowadzenie nadzoru nad usuwaniem ich skutków i przywracaniem środowiska do stanu właściwego,
- wdrażanie do praktyki nowych przepisów prawa dotyczących poważnych awarii zawartych w nowej ustawie "Prawo ochrony środowiska" oraz zasad kontroli podmiotów będących potencjalnymi sprawcami awarii,
- praktyczne wdrażanie kryteriów Dyrektywy SEVESO II,
- rozwijanie i doskonalenie form współpracy z PSP i organami samorządowymi oraz innymi jednostkami współdziałającymi w akcjach zwalczania awarii.

Działania prewencyjne prowadzone były w oparciu o kwartalne plany pracy uzgadniane z PSP.

Listę zakładów ustalono w oparciu o rodzaje i ilości substancji niebezpiecznych, które ze względu na swoje właściwości chemiczne, wskutek ich uwolnienia lub nieprawidłowego obchodzenia się w trakcie procesów produkcyjnych, magazynowania lub transportu, mogły spowodować zagrożenie życia, zdrowia ludzi lub środowiska.

Lista ta zawierała główne zakłady przemysłu rolno-spożywczego eksploatujące instalacje amoniakalne, a także bazy przeładunkowo-magazynowe, terminale i stacje paliw płynnych - podmioty charakterystyczne dla województwa z uwagi na dużą koncentrację zakładów przemysłu rol-

no-spożywczego oraz tranzytowe położenie województwa na kierunku wschód-zachód.

Istotnym problemem ekologicznym na terenie województwa jest funkcjonowanie 13 baz paliw płynnych i gazów sprężonych (propan-butan), ponad 300 stacji benzynowych, ok. 40 instalacji amoniakalnych - obiektów stanowiących główne źródła awarii. Dlatego też zakłady te znalazły się na liście obiektów przewidzianych do kontroli w 2001 roku.

WIOŚ wykonał ogółem 117 kontroli, w tym 76 sprawdzających, 34 podstawowe i 7 interwencyjnych, wynikających ze zdarzeń nżś (pa).

2.1. Działania prewencyjne GIOŚ i WIOŚ - kontrole potencjalnych sprawców poważnych awarii (nżś).

W sferze przeciwdziałania nżś, WIOŚ we współpracy z PSP podejmował w 2001 r. działania kontrolno-rozpoznawcze służące zmniejszeniu ryzyka powstawania lub ograniczenia skutków nżś, a wydane zarządzenia pokontrolne, miały na celu przymuszenie zobowiązanych podmiotów do przestrzegania prawa ekologicznego.

W czasie kontroli analizowano zagadnienia dotyczące przygotowania zakładów do likwidacji zagrożeń chemiczno-ekologicznych oraz badano czy zapewnione są wystarczające środki ograniczające skutki awarii przemysłowych w zakładach i poza ich granicami.

W wyniku kontroli zobowiązano zakłady do realizacji zadań ustalonych w 51 zarządzeniach pokontrolnych zawierających 112 obowiązków, zaś PSP wydała ok. 40 decyzji administracyjnych, zobowiązujących zakłady do skutecznego usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

Objęte kontrolami WIOŚ i PSP zakłady wdrożyły szereg zaleceń oraz rozwiązań technicznych i organizacyjnych w zakresie przeciwdziałania i zwalczania skutków nżś.

Większość zakładów wywiązała się z nałożonych obowiązków. WIOŚ w ramach wspólnych z PSP przedsięwzięć prowadzi systematyczny nadzór nad pełną ich realizacją w ramach kontroli sprawdzających.

Najczęściej stwierdzone nieprawidłowości w czasie prowadzonych kontroli potencjalnych sprawców awarii dotyczyły:

- nieprzestrzegania obowiązku zapewnienia właściwej organizacji zapobiegania i zwalczania poważnych awarii (np. brak wyposażenia instalacji chłodniczych w instalacje zraszaczowe do likwidacji i unieszkodliwiania awaryjnych wycieków amoniaku),

- niedostateczne wyposażenie instalacji w urządzenia i sprzęt do usuwania skutków awarii,
- brak aparatury pomiarowo-kontrolnej i systemów detekcji informujących o przekroczeniu dopuszczalnych stężeń NH₃,
- nie uregulowany stan formalno-prawny w zakresie odprowadzania wód deszczowych kanalizacją burzową do wód powierzchniowych,
- nie spełnianie wymogów Rozporządzenia ministra gospodarki z dnia 20 września 2000 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi dalekosiężne do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich usytuowanie; dotyczy to w szczególności braku aktualnych badań szczelności zbiorników podziemnych, często jedno-płaszczyznowych, usytuowanych bezpośrednio w gruncie,
- nie uiszczenie, w niektórych przypadkach, opłat z tytułu nieorganizowanej emisji NH₃ do atmosfery.

Podczas wspólnych z PSP kontroli prewencyjnych WIOŚ kierował zarządzenia pokontrolne nakładające obowiązek likwidacji stwierdzonych zaniedbań i nieprawidłowości.

W wyniku realizacji nałożonych obowiązków uzyskano m.in.:

- poprawę poziomu bezpieczeństwa ekologicznego poprzez wyposażenie instalacji chłodniczych w urządzenia zraszaczowe do likwidacji i unieszkodliwiania awaryjnych wycieków NH₃ (PP-H"Way-Pol" w Pożogu, Bimiz-Produkt Sp. z o.o. w Jeziorzanach, Browar w Janowie Lubelskim, Agro-Freeze Sp. z o.o. w Klikawie),
- poprawę sprawności eksploatacyjnej kontrolowanych stacji paliw w wyniku wyegzekwowania obowiązku przeprowadzenia badań szczelności zbiorników magazynowych,
- zrealizowanie zadań inwestycyjnych, remontowych i modernizacyjnych instalacji amoniakalnych w Browarze Nr 1 w Lublinie, "Frutimex" Sp. z o.o. w Chełmie, Spółdzielni Mleczarskiej "Biomlek" w Chełmie i OSM w Krasnymstawie, "Spomlek" w Parczewie i Międzyrzecu Podlaskim.

2.2. Kontrola mogilników

W 2001 roku kontynuowano, zainicjowaną w 1999 roku przez Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego przy współpracy z Wojewódzkim Inspektoratem Ochrony Środowiska (pionierską w kraju) akcją usuwania z terenu województwa odpadów niebezpiecznych, t.j. przeterminowanych środków ochro-

ny roślin i opakowań po nich, zdeponowanych w mogiłnikach i innych magazynach.

Wykonawcą robót finansowanych ze środków NFOŚi GW oraz funduszy wojewódzkich i powiatowych było konsorcjum "SEGI-AT" Sp. z o.o. w Warszawie - Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie.

W ramach II etapu tego zadania w 2001 roku zakończono (rozpoczęte w roku 2000) prace w Hrebennem i Korolówce oraz zlikwidowano pozostałe mogiłniki w Adamkach, Kalińowie, Królewskim Dworze i Soli. Przedstawiciele WIOŚ brali udział w pracach zespołu nadzorującego prace likwidacyjne i rekultywacyjne oraz uczestniczyli w odprawach celnych wywożonych odpadów.

Wydobyte przeterminowane środki ochrony roślin wywieziono, do utylizacji metodą termiczną, do Holandii do spalarni AVR-Chemie b.v. 3197KK Rotterdam-Botlek. Konstrukcję zbiorników i zanieczyszczoną ziemię wywieziono na składowisko odpadów niebezpiecznych w Zgierzu. Teren mogiłników po likwidacji poddano rekultywacji zakończonej zalesieniem.

W ramach nadzoru przeprowadzono także pięć kontroli mogiłników, w trakcie trwania prac likwidacyjnych oraz terenów po mogiłnikach poddanych rekultywacji. Kontrole nie wykazały nieprawidłowości w przebiegu prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych.

2.3. Występowanie w 2001 r. przypadków nżś w porównaniu do lat poprzednich

W 2001 r. ogółem zarejestrowano 7 zdarzeń o charakterze poważnych awarii z udziałem substancji niebezpiecznych, przy czym dotyczyły one głównie awarii w transporcie samochodowym paliw płynnych i ciekłych gazów (propan-butan, wodór) powodując miejscowe stany zagrożenia dla życia ludzi i środowiska.

Najczęstszymi przyczynami występowania poważnych awarii (nżś) były:

- wycieki ropopochodnych do gruntu z uszkodzonych autocystern w wypadkach drogowych (3 zdarzenia w Majdanie Starym, Kraśniku i Międzyrzeczu Podlaskim),
- zagrożenie wybuchem w związku z uszkodzeniem autocysterny przewożącej ciekły wodór (Dębowa Góra),
- niekontrolowany zrzut ropopochodnych do rzeki Krzny i Bystrzycy,
- uciążliwa emisja siarkowodoru z urządzeń sanitarnych w domkach wielorodzinnych we Włodawie.

We wszystkich zdarzeniach organizatorem i koordynatorem działań ratowniczych była PSP posiadająca wykwalifikowaną kadrę, specjalistyczny sprzęt oraz sieć łączności i alarmowania.

Do szczególnie niebezpiecznych, potencjalnie, zdarzeń należy zaliczyć:

2001-03-14

W Majdanie Starym autocysterna przewożąca 18400 l oleju napędowego, w wyniku gwałtownego hamowania, wpadła w poślizg i zderzyła się z drugim pojazdem. W trakcie tego wypadku nie doszło do rozszczelnienia cysterny, a jedynie do niewielkiego wycieku paliwa z uszkodzonego zbiornika drugiego pojazdu - nie doszło do skażenia gruntu. Działania ratownicze polegające na neutralizacji paliwa rozlanego na powierzchni jezdni prowadziła JRG PSP w Biłgoraju.

2001-07-16

Na drodze krajowej nr 822 w pobliżu m. Dębowa Góra ciągnik siodłowy z naczepą, należący do firmy POLTRANS, przewożący butle ze sprężonym wodorem w ilości 250 kg, zjechał na pobocze i wywrócił się kołami do góry. Zdarzenie miało miejsce z dala od zabudowy mieszkalnej. W związku z zagrożeniem wybuchem przy podnoszeniu samochodu, służby ratownicze KP PSP w Rykach podjęły decyzję o wypuszczeniu gazu do atmosfery.

2001-09-10

W Kraśniku Fabrycznym w wypadku drogowym, w którym uczestniczył TIR przewożący chemikalia, 1 osoba poniosła śmierć oraz doszło do przedostania się ok. 300 l ropopochodnych do gruntu w przydrożnym rowie. W akcji ratowniczej brała udział JRG PSP w Kraśniku przy udziale Policji, WIOŚ i pracowników FŁT. WIOŚ dwukrotnie pobrał próby do badań na obecność ropopochodnych oraz podejmował działania mające na celu przymuszenie sprawcy skażenia do wykonania rekultywacji.

Ilość poważnych awarii zarejestrowanych w latach 1999-2001 r. na terenie województwa wykazała tendencje malejące: 1999 r. - 18, 2000 r. - 9 i 2001 r. - 7. Porównując liczbę zdarzeń w latach 2000-2001 należy stwierdzić, że ilość i charakter nżś w 2001r. nie odbiega w znacznym stopniu od zdarzeń, które miały miejsce w 2000r. (Tabela 1).

Analizując zaistniałe zagrożenia należy stwierdzić, że w ostatnich latach najczęściej dotyczyły one skażenia gruntu ropopochodnymi, w wyniku ich wycieku z uszkodzonych pojazdów w czasie wypadków drogowych. Stan ten spowodowany jest wzrostem ilości przewożonych substancji niebezpiecznych transportem samochodowym, co wiąże się z tranzytowym położeniem województwa oraz nieprzestrzeganiem obowiązujących przepisów dotyczących przewozu drogowego materiałów niebezpiecznych.

2.4. Działania Inspekcji w zwalczaniu poważnych awarii (nzś) - przykłady

Udział WIOŚ i Delegatur w Zamościu, Chełmie i Białej Podlaskiej w zwalczaniu awarii zgodnie z zapisami art. 30 ustawy o IOŚ polegał na:

- prowadzeniu rozpoznania na miejscu wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia,
- analizie przyczyn powstania i sposobów likwidacji skutków nzś,
- wydaniu zarządzeń pokontrolnych zobowiązujących sprawcę do usunięcia przyczyn awarii oraz sprawdzeniu ich realizacji,
- zobowiązaniu sprawcy do wykonania niezbędnych prac rekultywacyjnych i przywrócenia środowiska do stanu właściwego,
- informowaniu GIOŚ i organów samorządowych o przebiegu i wynikach prac rekultywacyjnych.

Przykładem może być tok postępowania przyjęty przez WIOŚ w związku z wystąpieniem 2 przypadków skażenia ropopochodnymi rzeki Krzny (pow. Łuków) i Bystrzycy w Lublinie. Substancje te przedostały się do wód za pośrednictwem kanalizacji burzowej.

W omawianych zdarzeniach WIOŚ podjął działania interwencyjne we współdziałaniu z PSP, Policją i służbami MPWiK.

W trakcie prowadzonej przez PSP akcji usuwania i neutralizacji ropopochodnych, WIOŚ pobierał próby do badań.

W przypadku skażenia wód rzeki Krzny sprawcą zanieczyszczenia była stacja paliw w Łukowie, natomiast prowadzone przez WIOŚ czynności kontrolno-rozpoznawcze oraz dokonany przez MPWiK w Lublinie przegląd studzienek kanalizacyjnych użytkowników kanalizacji, nie dały oczekiwanego rezultatu; w trakcie tych czynności nie ustalono sprawcy zrzutu zaolejonych ścieków.

2.5. Nadzór nad usuwaniem skutków poważnych awarii (nzś)

W większości zaistniałych w 2001 r. poważnych awarii, WIOŚ prowadził nadzór nad usuwaniem skutków skażenia środowiska poprzez działania inspekcyjne oraz wykonywanie badań gleby, wód powierzchniowych i powietrza dla ustalenia wielkości i zasięgu skażenia substancjami chemicznymi, które zostały wyemitowane w wyniku awarii.

Przykładem jest prowadzenie pomiarów monitoringowych skażonego gruntu ropopochodnymi w czasie wypadku drogowego w Kraśniku oraz rzeki Krzny i Bystrzycy w związku z zanieczyszczeniem tych rzek produktami naftowymi. WIOŚ prowadził również wzmożony nadzór oraz badania kontrolne w czasie akcji opróżniania z NH₃ instalacji chłodniczych w zlikwidowanych zakładach: Browarze Nr 2 w Lublinie (ok. 1,5 Mg NH₃) i Zakładach Mięśnych w Lublinie (26 Mg NH₃).

Kontynuowano również nadzór nad usuwaniem skutków zanieczyszczenia środowiska gruntowo-wodnego substancjami ropopochodnymi, powstałych w latach ubiegłych w rejonie baz paliwowych i magazynów:

- ORLEN S.A. Baza Magazynowa Nr 51 w Lublinie ul. Zemborzyska,
- PPH-U "GIMAR" Sp. z o.o. - Hurtownia Paliw w Puławach,
- DRP w Małaszewiczach,
- PPP "Bacutil" w Radzynie Podlaskim,
- Baza Paliw Nr 13 w Zawadówce,
- PPH-U "Transpol" w Chełmie,
- ZPN Nr 6 w Chełmie,
- Stacja Paliw Nr 1439 w Buśnie,
- Stacja Paliw Nr 1506 w Sawinie.

Tabela 1. Wykaz awarii - województwo lubelskie - 2001r.

Lp.	Data awarii	Miejscowość	Rodzaj zdarzenia	Badania i pomiary
1.	2001-03-14	Majdan Stary	Wyciek na jezdnię oleju napędowego z uszkodzonego w czasie wypadku zbiornika paliwowego	-
2.	2001-04-11	Łuków	Przedostanie się do rzeki Krzny ścieków deszczowych zanieczyszczonych ropopochodnymi	Badania na zawartość ropopochodnych
3.	2001-07-16	Dębowa Góra	W wypadku drogowym doszło do przewrócenia pojazdu przewożącego sprężony wodór - służby ratownicze podjęły decyzję o wypuszczeniu gazu do atmosfery	-
4.	2001-08-05	Włodawa	Uciążliwa emisja siarkowodoru z urządzeń sanitarnych w budynkach wielorodzinnych we Włodawie, spowodowana odprowadzeniem nie oczyszczonych ścieków garbarskich	Pomiary stężeń H ₂ S wykonane przez MPGK we Włodawie
5.	2001-09-10	Kraśnik	W wyniku wypadku drogowego doszło do przedostania się ropopochodnych (ok. 100 l.) do gruntu w przydrożnym rowie	Dwukrotne badanie gleby na zawartość ropopochodnych
6.	2001-12-06	Lublin	Niekontrolowany zrzut ropopochodnych kanalizacją burzową do rzeki Bystrzycy	Badania ścieków deszczowych i wód rzeki Bystrzycy na zawartość ropopochodnych
7.	2001-12-07	Międzyrzec Podlaski	Wyciek 200 l. oleju napędowego na jezdnię i do gruntu z uszkodzonego w czasie wypadku drogowego zbiornika	-